

ULOGA SPECIJALNIH I VISOKOŠKOLSKIH KNJIŽNICA U TURIZMU

THE ROLE OF SPECIAL AND ACADEMIC LIBRARIES IN TOURISM

Ksenija Tokić

ksenija.tokic@iztztg.hr

Institut za turizam, Zagreb

Ivo Tokić

ivo.tokic@ina.hr

Hrvatsko informacijsko i dokumentacijsko društvo, Zagreb

UDK / UDC 027.7:338.48

026:338.48

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Sažetak

Knjižnice u velikoj mjeri pridonose razvoju turizma, ali ta se njihova uloga često zanemaruje. Taj aspekt knjižnične uključenosti nedovoljno je istražen. Stoga se ovim radom želi ukazati na značaj i doprinos knjižnica turizmu. Naime, uspješnost turizma kao gospodarske grane ovisi između ostalog i o prethodnom znanstveno-istraživačkom radu kojem je neophodna kvalitetna informacijska i teorijska podrška. Tu informacijsku podršku znanstvenicima i istraživačima, kao i profesionalcima u turizmu, pružaju specijalne i visokoškolske knjižnice. Osim ispunjavanja informacijske, obrazovne i kulturne funkcije prema korisnicima, knjižnice mogu biti i turističke atrakcije. S druge strane, doprinos knjižnica turizmu nije dovoljno prepoznat i vrednovan. Ovaj rad donosi rezultate istraživanja koji pokazuju kako knjižnice svojim funkcijama i resursima sudjeluju u razvoju turizma i obogaćuju kulturnu turističku ponudu.

Ključne riječi: turizam, knjižnični turistički resursi, uloga knjižnica u turizmu, Hrvatska

Summary

Libraries to a large degree contribute to the development of tourism, but this library role is often neglected. This aspect of library engagement has not been adequately researched. Therefore, this paper aims to highlight the importance and contribution of libraries in tourism. The success of tourism as an economic sector depends, among other things, on previous scientific research work requiring high-quality information and theoretical support. This information support for researchers as well as professionals in tourism is provided by special and higher education libraries. Apart from fulfilling the information, education and cultural func-

tions and meeting needs of the users, libraries can also be tourist attractions. On the other hand, the contribution of libraries in tourism is not sufficiently recognized and valued. This paper presents research findings that show how libraries with their functions and resources contribute to the development of tourism and enrich the cultural tourism offer.

Key words: tourism, library tourism resources, the role of library in tourism, Croatia

Uvod

Premda je turizam društveni fenomen, njegov financijski doprinos u gospodarstvu utjecao je na to da ga se sve više sagledava kao gospodarsku djelatnost. Iako su ljudi oduvijek putovali i boravili izvan mjesta svog stalnog boravka, važnosti turizma postajemo svjesni tek oko sredine prošloga stoljeća, pojavom masovnog turizma. Otada pa nadalje značaj turizma sve više raste, a posljednjih nekoliko desetljeća to je postala jedna od najbrže rastućih industrija u svijetu. Hrvatski turizam također je u porastu, a u cilju privlačenja što većeg broja turista, hrvatski turistički djelatnici i stručnjaci iz godine u godinu kreiraju nove turističke proizvode. Većina ih, međutim, nije svjesna turističkih potencijala koji se kriju u knjižnicama. Toga nisu svjesni ni istraživači turizma, barem ne u dovoljnoj mjeri, ni kreatori turističkih politika, ni šira javnost, a nerijetko ni sami knjižničari. U to se možemo uvjeriti pregledom službenih dokumenata o razvoju turizma^{1,2,3} gdje se uočava da knjižnice nisu uključene u njihove analize i planove.

Doprinos knjižnica turizmu nije u dovoljnoj mjeri prepoznat ni adekvatno valoriziran.^{4,5} Stoga se ovim istraživanjem želi ukazati na raznovrstan doprinos knjižnica turizmu, te pridonijeti istraživanjima ove teme. U radu se prikazuju rezultati istraživanja o doprinosu specijalnih i visokoškolskih knjižnica hrvatskom turizmu.

Turistički potencijali knjižničnih resursa

Knjižnice su kulturno i obavijesno središte i mjesto susreta za sve članove zajednice.⁶ One su mjesta su koja svima bez razlike omogućavaju pristup informacijama

¹ Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine. // Narodne novine 55(2013). [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html

² Institut za turizam. Turistički razvoj Istočne Slavonije. Zagreb: Institut za turizam, 2005.

³ Institut za turizam. Satelitski račun turizma RH za 2011. godinu i izračun neizravnih i ukupnih učinaka turizma u RH. Zagreb: Institut za turizam, 2014.

⁴ Tokić, K. Knjižnice: neiskorišteni turistički resursi. // 20. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / ur. M. Willer i T. Katić. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2017.

⁵ Tokić, K.; I. Tokić. Cultural heritage in libraries as a resource for the development of tourism: the case of eastern Croatia. // 6th International scientific symposium Economy of Eastern Croatia: Vision and Growth / A. Mašek Tonković (ed.). Osijek: Ekonomski fakultet, 2017. Str. 123-132.

⁶ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. 2. hrv. izd. / ur. C. Koontz i B. Gubbin. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

budući da se to smatra osnovnim ljudskim pravom čijim se ostvarivanjem može prekinuti krug siromaštva i poduprijeti održivi razvoj.⁷ Budući da to pravo nisu u mogućnosti svi jednako ostvariti, na što upozorava UNESCO, odnosno da u različitim dijelovima svijeta postoji nejednakost u pristupu informacijama i komunikacijama, tu razliku treba smanjiti, i tu UNESCO ističe kako su knjižnice mjesta gdje je to moguće provesti:

„U mnogim društvenim zajednicama knjižnica je jedino mjesto gdje ljudi mogu pristupiti informacijama koje će pomoći poboljšanju njihovog obrazovanja, naučiti nove vještine, pronaći posao, pokrenuti posao, dobiti informacije koje će im pomoći pri donošenju odluka, primjerice o poljoprivredi ili zdravlju, ili informacije o zaštiti okoliša.“⁸

Knjižnice su društvene, neprofitne organizacije i kao takve služe ostvarivanju nekog određenog javnog interesa, ali im svrha postojanja nije ostvarivanje profita.⁹ Ako se sagleda broj zaposlenih u državnim, to jest u javnim institucijama i nevladinim neprofitnim organizacijama, vidljiv je izuzetno velik utjecaj neprofitnog sektora na tržište. Stoga je bitno da pojedinci i organizacije budu svjesni važnosti i uloge cjelokupne društvene zajednice i obratno.

Stoga je knjižnica prepoznata kao važan čimbenik u obrazovanju kako djece, tako i odraslih, u promicanju lokalnih kulturnih resursa kao i u pružanju obavijesti i informacija korisnicima i posjetiteljima. Osim toga, knjižnice, osobito narodne, često priređuju izložbe lokalnih umjetnika, a ako je prostor adekvatan, često se organiziraju i koncerti, dok zavičajne zbirke koje se njeguju u mnogim knjižnicama mogu predstavljati atrakcije za lokalne kao i za strane korisnike i posjetitelje. Knjižnice na specifičan način ostvaruju svoje funkcije u turizmu. Odluka turista o putovanju na određeno odredište ovisi, između svega ostaloga, i o njegovim općim znanjima i iskustvima na koje tijekom formalnog ili neformalnog obrazovanja mogu utjecati i informacije dobivene u knjižnicama. Uz to, knjižnice često imaju informacije koje mogu konkretno utjecati na odluku turista prilikom pripreme putovanja (npr. informacije o kulturnim, političkim, gospodarskim ili klimatskim obilježjima kao i o turističkim atrakcijama pojedinih zemalja). Knjižnice mogu turistu ponuditi i informacijsko-komunikacijsku tehničku podršku u samostalnom traženju informacija o putovanjima, kao i vlastitu stručnu podršku pri tome.

Zahvaljujući prikupljanju i čuvanju različite knjižnične građe i brojnih podataka, knjižnice mogu biti značajan izvor informacija znanstvenicima i stručnjacima¹⁰ koji istražuju pojedine aspekte turizma i izrađuju stručne dokumente na osnovi kojih se planira turistički razvoj, primjerice turistički strateški planovi, masterplanovi,

⁷ IFLA statement on libraries and development. International Federation of Library Associations and Institutions, 2013. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/node/7982>

⁸ Many voices, one world. UNESCO, 1980. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000400/040066eb.pdf>

⁹ Pavičić, J. Strategija marketinga neprofitnih organizacija. Zagreb: Masmedia, 2003.

¹⁰ Goeldner, C. Special tourism collections. // *Tourism Management* 5, 1(1984), 70-73.

stručne podloge za donošenje odluka u nadležnim državnim tijelima, analize za definiranje marketinga turističke destinacije, analize potrošnje turista, informacije o povijesti turizma u destinaciji i slično. Uz to, knjižnice mogu pružiti podršku svakodnevnom radu turističkih profesionalaca omogućavanjem dostupnosti zakona, propisa i uputa kao i materijala za izradu turističkih vodiča, te organiziranje turističkih proizvoda karakterističnih za destinaciju i njezinu kulturnu ponudu.

Knjižnična građa, koja ne uključuje samo knjige i časopise već i razne zbirke dokumenata, rukopisa, karata, plakata, razglednica, pisama, grafika i drugih predmeta, može i sama biti cilj proučavanja filologa, lingvista, povjesničara, povjesničara znanosti, estetičara, teologa, literarnih i likovnih kritičara, kustosa i ostalih znanstvenika i stručnjaka iz drugih gradova ili zemalja, čineći tako osnovu za znanstveni turizam. U pogledu ostvarenja turističkog doživljaja, knjižnice mogu sudjelovati i u ponudi turističkih proizvoda neke destinacije izlaganjem dijela vlastitog fonda koji najčešće svjedoči o dostignućima i razvoju lokalne zajednice ili organiziranjem aktivnosti poput čitaonica ili radionica.

Osim fondova, knjižnice turistima mogu ponuditi i kulturna događanja pružajući organizatorima iz drugih organizacija prostor za organiziranje koncerata, izložbi ili predstava. Uz to, knjižnice svojim fondovima mogu pružiti potrebne podatke ili osigurati građu nužnu za pripremu događanja ili priredbi koje organiziraju turističke ustanove u destinaciji.

Također, knjižnice u turističkim destinacijama mogu turistima pružati više vrsta usluga. Osim pružanja općih informacija o destinaciji, knjižnice mogu turistima osigurati i informacijsko-komunikacijsku tehničku podršku (npr. pristup internetu, e-mailu i slično), pružiti osnovne informacije o turističkoj ponudi destinacije ili servisne informacije važne posjetiteljima koji su na proputovanju. Knjižnice turistima koji borave u destinaciji pružaju uslugu posudbe literature iz knjižničnog fonda te korištenje čitaonice.

Knjižnice mogu i same biti turistička atrakcija.¹¹ Tako je turistički obilazak dvoraca, palača ili samostana nezamisliv bez posjete njihovim knjižnicama koje se najčešće i predstavljaju kao prestižni prostori u kojima se čuva njihova najvrjednija imovina. Memorijalne knjižnice poznatih književnika ili političara kao atrakcija i samostalno privlače turiste, baš kao i velike knjižnice iznimnog znanstvenog i kulturnog značaja za destinaciju ili cijelu zemlju, a u ponekim slučajevima i za čovječanstvo. Knjižnice mogu biti turističke atrakcije zbog svojih fondova, povezanosti s nekom važnom osobom ili povijesnim događajem, kao i zbog arhitektonskih i estetskih obilježja građevine u kojoj su smještene.

¹¹ Kaya, H.; H. Kurt. Contribution of concrete cultural constituents to the tourism potential of Safranbolu. // *Procedia Social and Behavioral Sciences* 19(2011), 225-230.

Metodologija rada

Polazište, istraživačka pitanja i cilj istraživanja

Ovo istraživanje dio je šireg istraživanja koje je provedeno 2013. godine na uzorku od 34 knjižnice i zasniva se na empirijskim spoznajama knjižničara o sudjelovanju knjižnica u turizmu. Krenulo se od polazišne premise da knjižnice općenito, pa tako i specijalne i visokoškolske, svojim resursima i putem svojih osnovnih funkcija značajno pridonose i sudjeluju u turističkim tokovima te da imaju potencijala u smislu turističkih atrakcija. Na temelju te premise postavljeno je istraživačko pitanje: Kojim resursima i na koji način specijalne i visokoškolske knjižnice sudjeluju u turističkim tokovima? Osim toga istraživački interes ponukao nas je da usporedimo ulogu narodnih i ulogu specijalnih i visokoškolskih knjižnica i postavimo sljedeće istraživačko pitanje: Razlikuje li se doprinos i uloga specijalnih i visokoškolskih knjižnica turizmu od uloge narodnih knjižnica? Naime, narodne su knjižnice po definiciji otvorenije i vidljivije turistima kao korisnicima. Stoga držimo da je u znanstvenom smislu produktivno usporediti podatke i stavove knjižničara u specijalnim i visokoškolskim i knjižničara u narodnim knjižnicama. Uloga knjižnica u turizmu promatrana sa stajališta njihovih osnovnih funkcija – informacijske, kulturne i obrazovne, te sa stajališta njihovih potencijala kao turističkih atrakcija.

Na temelju istraživačkih pitanja provedeno je istraživanje s ciljem analize potencijala specijalnih i visokoškolskih knjižnica kao turističkih resursa i atrakcija te definiranja načina na koji knjižnice podupiru turističku industriju. Za usporedbu, donose se i rezultati za narodne knjižnice.

Uzorak i instrument istraživanja

Da bi se odgovorilo na oba istraživačka pitanja, za ovo istraživanje korištena su dva uzorka koja su odabrana metodom namjernog neprobabilističkog uzorkovanja. Uzorak¹² je odabran prema dostupnosti i primjerenosti knjižnica s obzirom na cilj

¹² Popis promatranih knjižnica – Specijalne i visokoškolske: Sveučilišna knjižnica u Splitu; Sveučilišna knjižnica Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli; Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek; Ekonomski fakultet, Split; Knjižnica Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija; Ekonomski fakultet, Zagreb; Knjižnica Arheološkog muzeja u Splitu; Knjižnica HAZU, Zagreb; Znanstvena knjižnica, Zadar; Knjižnica Muzeja Slavonije, Osijek; Knjižnica Hrvatskoga državnog arhiva, Zagreb; DAR - Odjel arhivske knjižnice, čitaonice i nakladničke djelatnosti, Rijeka; Knjižnica franjevačkog samostana Trsat; Franjevački samostan, Cernik; Knjižnica franjevačkog samostana Kloštar Ivanić; Knjižnica i čitaonica Tabula Rasa, Autonomni centar ACT, Čakovec; Narodne: Općinska knjižnica „Hrvatska čitaonica“ Bol; Dubrovačke knjižnice, Dubrovnik; Gradska knjižnica i čitaonica, Hvar; Gradska knjižnica, Poreč; Gradska knjižnica, Umag; Gradska knjižnica, Biograd na Moru; Gradska knjižnica i čitaonica Frane Petrića, Cres; Gradska knjižnica Ivan Vidali, Korčula; Gradska knjižnica „Matija Vlačić Ilirik“, Rovinj; Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“, Koprivnica; Gradska knjižnica i čitaonica „Don Mihovil Pavlinović“, Imotski; Gradska

istraživanja. Prvi uzorak sastojao se od ukupno 16 specijalnih i visokoškolskih knjižnica, a obuhvatio je sljedeće vrste knjižnica: 3 sveučilišne, 3 visokoškolske, 2 opće-znanstvene i 8 specijalnih (2 muzejske, 2 arhivske, 3 samostanske i 1 volonterskog centra). Drugi uzorak je obuhvatio 18 narodnih knjižnica. Ispitanici su bili ravnatelji samostalnih, odnosno voditelji knjižnica u sastavu. Instrument istraživanja bio je anketni upitnik koji je sadržavao 17 pitanja.

Upitnik je putem elektroničke pošte distribuiran knjižnicama gdje su ga ispitanici popunjavali većinom samostalno, a prema potrebi i dodatnim telefonskim intervjuom. Pitanja su grupirana po sekcijama. Prva sekcija pitanja odnosi se na opće identifikacijske podatke o promatranjnoj knjižnici kao što su naziv, adresa i vrsta knjižnice. Druga sekcija obuhvaća pitanja kojima su ravnatelji odnosno voditelji anketiranih knjižnica bili zamoljeni da prema vlastitoj procjeni odrede razinu funkcije knjižnice u odnosu na turizam, i to informativnu, obrazovnu i kulturnu, te razinu pojave knjižnice kao turističke atrakcije. Treća sekcija sadrži pitanja o stvarnoj uključenosti knjižnica u turizam prema procjeni ispitanika. Četvrta sekcija ispituje način i razinu financiranja aktivnosti vezanih za turizam, dok se zadnje pitanje odnosi na stav knjižničara o tome trebaju li se knjižnice uključiti u turizam. Anketni upitnik sastoji se od 17 pitanja s potpitanjima: 7 otvorenog i 10 zatvorenog tipa. Pitanja otvorenog tipa ostavljaju prazan prostor ispitanicima za upisivanje odgovora prema vlastitom mišljenju ili stavu. Pitanja zatvorenog tipa omogućuju dvije vrste izbora: a) predstavljaju tvrdnju za koju je potrebno utvrditi točnost odnosno istinitost i omogućuju izbor između DA ili NE; b) višestruki izbor omogućuju pitanja s više ponuđenih pitanja i pružaju mogućnost više odgovora.

Rezultati istraživanja

Rezultati istraživanja o ulozi specijalnih i visokoškolskih knjižnica u turizmu prikazani su u Tablici 1. koja predstavlja dio doktorske disertacije.¹³

Istraživanje je identificiralo knjižnične fondove kao resurs koji ima veliku ulogu u informacijskoj funkciji i to na dva načina: a) kao teorijska podrška znanstvenicima i istraživačima turizma, kreatorima turističke ponude i turističkim djelatnicima, te b) kao građa koja je zanimljiva turistima. Pri tom se radi o literaturi na stranim jezicima, o primjercima rijetke i značajne građe, o informativnim materijalima koji turiste informiraju o lokalitetu koji su posjetili, o njegovoj kulturi i lokalnoj zajednici. Osim toga, praktičan rad s turistima kao korisnicima otkriva da stanovit interes turisti pokazuju i za informativne materijale (specijalne i visokoškolske = 22,2%; narodne =

knjižnica i čitaonica, Ogulin; Gradska knjižnica i čitaonica, Vinkovci; Knjižnica i čitaonica, Kutina; Gradska knjižnica, Samobor; Gradska knjižnica, Pazin; Gradska knjižnica Velika Gorica; Gradska knjižnica „Ivan Goran Kovačić“, Karlovac.

¹³ Tokić, K. Uloga knjižnica u hrvatskom turizmu: doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.

Tablica 1. Uloga specijalnih i visokoškolskih knjižnica u turizmu

Aktivnosti	Specijalne i visokoškolske %	Narodne %
<i>Informacijska funkcija</i>		
Informiranje turista	16,7	42,1
Informiranje turističkih djelatnika	38,5	31,6
Teorijska podrška istraživanjima	46,2	42,1
Građa o turizmu	69,2	100,0
Građa i materijali zanimljivi turistima	35,7	100,0
Informativni materijali na stranim jezicima	22,2	26,3
<i>Kulturna funkcija</i>		
Mogućnost upoznavanja lokalne kulture	80,0	100,0
Fond	73,3	100,0
Manifestacije, izložbe, koncerti i drugo	46,7	68,4
<i>Obrazovna funkcija</i>		
Obrazovni sadržaji/aktivnosti	73,3	89,5
Posudba turistima	33,3	73,7
Edukativne radionice, predavanja i dr.	20,0	68,4
Dulji istraživački rad u knjižnici	66,7	63,2
<i>Knjižnice kao turistička atrakcija</i>		
Turistička atraktivnost knjižnice	40,0	52,6
Zgrada	66,7	73,7
Fond	53,3	63,2
Fond etabliran kao turistička atrakcija	13,3	10,5
Potencijal fonda da postane turistička atrakcija	40,0	47,4
<i>Uključenost knjižnica u turističku ponudu</i>		
Uključenost knjižnica u turističke događaje	38,5	83,3
Atrakcija	0,0	0,0
Mjesto događanja	13,3	52,6
Informacijska podrška	13,3	42,1
Ljudski resursi	20,0	63,1
Prilagođavanje radnog vremena turistima	35,7	63,1
<i>Knjižnice se trebaju uključiti u turizam</i>		
Da	66,7	94,7
Ne	33,3	5,3

26%) koji donose konkretne informacije o kulturnim i drugim događanjima u destinaciji i upoznaju ih s njima. U tom smislu, specijalne i visokoškolske knjižnice u nekim segmentima imaju skromnije rezultate od narodnih knjižnica, ali ipak svojom informacijskom funkcijom daju svoj doprinos turizmu. Primjerice, nešto slabije od narodnih knjižnica sudjeluju u informiranju turista (specijalne i visokoškolske = 16,7%; narodne = 42,1%), imaju manje građe o turizmu (specijalne i visokoškolske

= 69,2%; narodne = 100%) i materijala koji su zanimljivi turistima (specijalne i visokoškolske = 35,7%; narodne = 100%). Međutim, kao informacijska i teorijska podrška turističkim djelatnicima ostvaruju nešto bolje rezultate od narodnih knjižnica (specijalne i visokoškolske = 38,5%; narodne = 31,6%) i istraživačima (specijalne i visokoškolske = 46,2%; narodne = 42,1%).

Promatrane knjižnice u relativno velikoj mjeri sudjeluju u turizmu kroz svoju kulturnu funkciju. Naime, u njima turisti imaju mogućnost upoznati lokalnu kulturu i kulturni identitet destinacije koju su posjetili (specijalne i visokoškolske = 80%; narodne = 100%). Osim toga, i u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama (a ne samo u narodnim ili nacionalnim) organiziraju se razne vrste događanja. Radi se o umjetničkim izložbama, koncertima, literarnim večerima, susretima s književnicima, znanstvenicima i drugim javnim osobama i drugim manifestacijama, što je turistima atraktivno i mogu ih posjetiti (specijalne i visokoškolske = 46,7%; narodne = 68,4%). I ovdje knjižnični fond značajno pridonosi atraktivnosti knjižnica kao kulturnih institucija (specijalne i visokoškolske = 73,3%; narodne = 100%).

Obrazovnu funkciju u turizmu specijalne i visokoškolske knjižnice ostvaruju na način da pružaju razne obrazovne sadržaje aktivnosti u cilju edukacije korisnika, ali i turista (specijalne i visokoškolske = 73,3%; narodne = 89,5%). Tu se organiziraju događanja obrazovnog karaktera kao što su radionice, okrugli stolovi, predavanja itd. (specijalne i visokoškolske = 20,0%; narodne = 68,4%). Osim toga, u knjižnicama se omogućava dulji boravak istraživačima, znanstvenicima i drugim zainteresiranim korisnicima (specijalne i visokoškolske = 66,7%; narodne = 63,2%) koji ciljano dolaze u knjižnicu izvan mjesta svog stalnog boravka radi literature koju samo u određenoj knjižnici može dobiti na korištenje. Upravo su putovanje, aktivnosti i boravak u mjestima izvan mjesta stalnog boravka radi provođenja slobodnog vremena, poslovnih i drugih razloga osnovna definicija turista.¹⁴ Iako znatno manje od narodnih knjižnica, specijalne i visokoškolske također pružaju uslugu posudbe građe turistima (specijalne i visokoškolske = 33,3%; narodne = 73,7%).

Iz Tablice 1. vidi se da specijalne i visokoškolske knjižnice imaju potencijala u smislu turističkih atrakcija. 40% ispitanika specijalnih i visokoškolskih knjižnica (i 52,6% narodnih) smatra da bi njihove knjižnice mogle biti turistički atraktivne. Potencijali se odnose na knjižnične fondove (specijalne i visokoškolske = 53,3%; narodne = 63,2%) u kojima su pohranjene razne zbirke starih i rijetkih knjiga, rukopisi, notni zapisi, geografske karte, razglednice, pa i slike, grafike i druga građa koja je turistički atraktivna. Međutim, rezultati pokazuju da su knjižnični fondovi vrlo slabo etablirani kao turističke atrakcije (specijalne i visokoškolske = 13,3%; narodne = 10,5%). Vezano za zgrade u kojima se nalaze knjižnice, one su atraktivne s više aspekata. Sa stajališta arhitekture to mogu biti građevine poznatih arhitekata, primjerci nastali u stilu određenih epoha, primjerci suvremene građevine visoke umjetničke vrijednosti itd. Te zgrade često su dio kulturne baštine i odražavaju kulturni identitet tog mjesta ili područja i vrlo često imaju osobitu spomeničku i povijesnu vrijednost

¹⁴ Rječnik turizma / B. Vukonić i N. Čavlek (ur.). Zagreb: Masmedia, 2001.

za lokalnu zajednicu. Eksterijeri i interijeri knjižnica često su prostori u kojima se organiziraju svečanosti, manifestacije, izložbe i druga događanja čime bi u turizmu mogli djelovati u svojstvu turističkih resursa. 66,7% ispitanika specijalnih i visokoškolskih knjižnica i 73,3% narodnih smatra da bi njihove zgrade mogle biti turistički atraktivne.

Specijalne i visokoškolske knjižnice vrlo su slabo uključene u turističku ponudu i općenito turističke tokove (38,5%), iako se iz ranijih rezultata moglo uočiti da svojim potencijalima predstavljaju značajan turistički resurs. Za razliku od njih, narodne knjižnice u znatno većoj mjeri sudjeluju u turizmu (83,3%), premda ni jedne ni druge sudjeluju u svojstvu turističkih atrakcija (specijalne i visokoškolske = 0%; narodne = 0%).

Na pitanje trebaju li se knjižnice uključiti u turizam, većina knjižnica izjasnila se potvrdno (gotovo 67% specijalnih i visokoškolskih knjižnica i gotovo 95% narodnih).

Rasprava i zaključak

Iz provedene analize može se zaključiti da specijalne i visokoškolske knjižnice imaju čitav niz potencijala kojima bi mogle značajno pridonijeti razvoju turizma. Usporedbom s rezultatima za narodne knjižnice pokazalo se da su u nekim segmentima ti potencijali nešto manji od potencijala narodnih knjižnica, ali nisu zanemarivi. Te knjižnice u velikoj mjeri pružaju usluge informiranja turista i turističkih djelatnika, pružaju teorijsku podršku istraživanjima turizma, a posjeduju i građu i informativne materijale na stranim jezicima koji su zanimljivi turistima. U njima turisti u velikoj mjeri imaju mogućnost upoznati lokalnu kulturu, kulturnu baštinu i upoznati se s kulturnim identitetom destinacije i to putem knjižničnoga fonda te putem kulturnih manifestacija, izložaba, koncerata i drugih kulturnih događanja koji se organiziraju u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama. Turisti također mogu sudjelovati u obrazovnim programima koji se tu organiziraju, kao što su primjerice edukativne radionice, predavanja, susreti sa znanstvenicima, okrugli stolovi i drugi obrazovni sadržaji.

Istraživanje je pokazalo da i specijalne i visokoškolske knjižnice mogu biti turistički atraktivne. Najviše potencijala kao turističke atrakcije imaju zgrade knjižnica, ali isto tako i njihovi fondovi. Međutim, vrlo mali postotak specijalnih i visokoškolskih knjižničnih fondova etabliran je kao turistička atrakcija. Te su knjižnice slabo uključene u turističke događaje, premda dobar dio njih prilagođava svoje radno vrijeme potrebama turista. Posebno je zanimljivo uočiti da ni specijalne i visokoškolske ni narodne knjižnice uopće nisu uključene u turističku ponudu kao atrakcije. Na posljednje pitanje iz upitnika trebaju li se knjižnice uključiti u turizam, velika većina knjižnica (dvije trećine specijalnih i visokoškolskih) odgovorila je potvrdno, što ukazuje na to da su knjižničari svjesni turističkih potencijala kojima knjižnice raspolažu. Štoviše, iz analize može se zaključiti da knjižnice već sudjeluju u turizmu putem informacijske, kulturne i obrazovne funkcije, samo to nije prepoznato i nije na odgovarajući način valorizirano. Stoga je potrebno osvijestiti i valorizirati potencijal knjiž-

ničnih resursa kojima se može obogatiti kulturna turistička ponuda u Republici Hrvatskoj. Da bi se to moglo uspješno provesti, potrebna je odgovarajuća međusek-torska suradnja između knjižnica, ministarstva kulture, ministarstva turizma i turistič-kih zajednica.

Literatura

- Goeldner, C. Special tourism collections. // *Tourism Management* 5, 1(1984), 70-73.
- IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. 2. hrv. izd. / ur. C. Koontz i B. Gubbin. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
- IFLA Statement on Libraries and Development. International Federation of Library Associations and Institutions, 2013. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: <http://www.ifla.org/node/7982>
- Institut za turizam. Satelitski račun turizma RH za 2011. godinu i izračun neizravnih i ukupnih učinaka turizma u RH. Zagreb: Institut za turizam, 2014.
- Institut za turizam. Turistički razvoj Istočne Slavonije. Zagreb: Institut za turizam, 2005.
- Kaya, H.; H. Kurt. Contribution of concrete cultural constituents to the tourism potential of Safranbolu. // *Procedia Social and Behavioral Sciences* 19(2011), 225-230.
- Many voices, one world. UNESCO, 1980. [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000400/040066eb.pdf>
- Pavičić, J. Strategija marketinga neprofitnih organizacija. Zagreb: Masmedia, 2003.
- Rječnik turizma / B. Vukonić i N. Čavlek (ur.). Zagreb: Masmedia, 2001.
- Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine. // *Narodne novine* 55(2013). [citirano: 2018-02-26]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_05_55_1119.html
- Tokić, K. Knjižnice: neiskorišteni turistički resursi. // 20. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: Mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / ur. M. Willer i T. Katić. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, 2017.
- Tokić, K. Uloga knjižnica u hrvatskom turizmu: doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015.
- Tokić, K.; I. Tokić. Cultural heritage in libraries as a resource for the development of tourism: the case of eastern Croatia. // 6th International scientific symposium Economy of Eastern Croatia: Vision and Growth / A. Mašek Tonković (ur.). Osijek: Ekonomski fakultet, 2017. Str. 123-132.